

Кравчук О.О. **Механізм правового регулювання: сучасне застосування традиційного педагогічного прийому в навчанні теорії права і галузевих дисциплін.** // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасна юридична освіта: досвід минулого – погляд у майбутнє». – Одеса, 2016. – С. 195-197.

Кравчук О.О.

Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського», професор кафедри господарського та адміністративного права, доктор юридичних наук, доцент

Механізм правового регулювання: сучасне застосування традиційного педагогічного прийому в навчанні теорії права і галузевих дисциплін

Одним із неоднозначних за підходами в літературі понять теорії права є поняття механізму правового регулювання, що відбиває дещо абстрактний, механічний підхід до правового регулювання, та дозволяє розглядати таке регулювання як сукупність стадій, застосовуваних державою елементів, з допомогою яких в суспільних відносинах досягається урегульованість, а втілені в правових приписах задуми нормотворця призводять до належної правореалізації. Розгляд механізму правового регулювання (звичайно, з дуже різними підходами щодо його складу та змісту) іноді можна зустріти в науковій літературі, деякі автори використовують його для структурування окремих розділів дисертаційних досліджень, а також у підручниках. Хоча здебільшого це поняття прийнято вважати дещо застарілим, прийнятим за позитивістського підходу до розуміння і відповідного викладання права.

Водночас поняття механізму правового регулювання дозволяє поєднати ряд понять, явищ правової дійсності, що активно використовуються в навчанні теорії права та теоретичних аспектів галузевих навчальних дисциплін. Йдеться про поняття суспільних відносин як предмету правового регулювання, правової норми, юридичного факту, правовідносин, суб'єктів права та суб'єктів

правовідносин, структури правовідносин, форми реалізації права. З допомогою розгляду механізму правового регулювання ці поняття розкриваються в їх взаємозв'язку, в цілому, що з педагогічної точки зору може бути корисним для засвоєння студентами не самого поняття механізму правового регулювання, а саме сутності і взаємозв'язку згаданих правових категорій.

Ми розглядаємо механізм правового регулювання як сукупність трьох основних елементів, що розкриваються через сукупність трьох основних стадій правового впливу – правових норм, правових відносин та актів реалізації прав і обов'язків. Відповідні взаємозв'язки зображені на Схемі.

Розглянемо основні взаємозв'язки базових понять теорії держави і права, в поясненні яких студентам є корисним використання поняття механізму правового регулювання.

1. Суспільні відносини, правова норма та правові відносини. Пояснення цього взаємозв'язку полягає в тому, що суспільні відносини і правові відносини пов'язані між собою через правову норму. Правова норма завжди є абстрактною, і передбачає лише абстрактні суспільні відносини абстрактних учасників, які нормотворець має намір урегулювати. Натомість правові відносини є конкретними, такими, що виникли при виникненні між уже конкретними (а не абстрактними учасниками) конкретних суспільних відносин.

2. Юридичний факт та правові відносини. Гіпотеза відповідної норми передбачає вказівку на юридичний факт (обставини реального світу), в разі настання якого, тобто виникнення у конкретних осіб конкретної життєвої ситуації, між цими особами можуть скластися правові відносини.

3. Гіпотеза правової норми та юридичний факт Тут слід звертати увагу студентів на те, що суспільні відносини і правовідносини пов'язані між собою передбаченим правовою нормою (а конкретно – її гіпотезою) юридичним фактом. Відповідне є корисним також для повторення і практичного засвоєння питання структури правової норми.

4. Суб'єкти права і суб'єкти правовідносин. Відмінність цих наукових категорій досить вдало пояснюється на основі розглядуваного взаємозв'язку: між суб'єктами права лише можуть виникнути правовідносини – у випадку,

коли матиме місце визначений правовою нормою юридичний факт. Тобто суб'єкти права – це абстрактні особи, які володіють право- і дієздатністю, необхідною для виникнення певних правовідносин (правовідносин певних видів). Оскільки певні галузі, підгалузі чи правові інститути регулюють однотипні відносини, поняття суб'єкта права найчастіше розглядається на рівні галузі, підгалузі чи правового інституту, а не на рівні одиничних правовідносин. Однак і при розгляді на рівні правовідносин відповідне поняття суб'єкта права не втрачає свого значення. Лише коли в конкретних осіб, що є суб'єктами права, в результаті юридичного акту виникли права і обов'язки, ці суб'єкти стають суб'єктами правовідносин.

5. Правовідносини – це права і обов'язки. Досить часто в студентів є труднощі в розумінні сутності поняття правовідносин, яке може на перший погляд здаватися їм занадто загальнотеоретичним, дуже далеким від реального життя. Унаслідок цього є потреба в досить простому поясненні суті правовідносин як взаємозв'язку прав та обов'язків конкретних осіб (суб'єктів). Відповідно в правовідносинах один із суб'єктів може розглядатися як управнений, а другий як зобов'язаний. Водночас наприклад наділений у правовідносинах певними правами суб'єкт водночас може мати певні зустрічні обов'язки щодо іншого суб'єкта в правовідносинах. Відповідно такий інший суб'єкт (зобов'язаний), має зустрічні права щодо першого суб'єкта.

6. Правовідносини і акти реалізації прав і обов'язків, форми реалізації права. Досить наочно в механізмі правового регулювання можна пояснити форми реалізації права: дотримання, виконання, використання, застосування (при цьому можливий окремий розгляд кожної з цих форм та пояснення їх відмінностей). Розглядаючи форми реалізації права, доцільно звертати увагу студентів на те, що реалізація права – це реалізація конкретних прав і обов'язків конкретних суб'єктів правовідносин.

Схема

Механізм правового регулювання

